

פורום המרצות והמרצים למשפטים למען הדמוקרטיה

סקירת עיקרי ניירות העמדה שנכתבו על ידי פורום המרצות.ים למשפטים למען הדמוקרטיה בנוגע להפיכה המשטרית

הופץ ביום 5.9.2023*

בראשית חודש ינואר 2023 הוקם פורום המרצות והמרצים למשפטים למען הדמוקרטיה – קבוצה בלתי מאוגדת ובלתי תלויה בגוף פוליטי של מומחים ומומחיות למשפט הישראלי ולמשפט הציבורי בפרט הפועלת בהתנדבות – על מנת לפעול יחד, ולפעול מהר, בהתייחס לשינויים המשטריים שמקדמת הקואליציה הנוכחית. במהלך תקופה זו, בעבודה מאומצת ובלתי פוסקת, כתבו חברות וחברי הפורום עשרות ניירות עמדה ומסמכים אחרים בנושאים שונים שעל הפרק. במסמך זה אנו מתמצתים את עיקרי ניירות העמדה שפורסמו עד כה. כל ניירות העמדה זמינים באופן מלא באתר האינטרנט שלנו : lawprofsforum.org.

תקצירי ניירות העמדה שלנו מאורגנים בחלוקה לשבע הקטיגוריות הבאות:

- (א) מה הם עושים? ניתוח השינויים המשטריים
- (ב) למה הם עושים את זה? בחינת הטיעונים שהובאו להצדקת השינויים
- (ג) אם רוצים לשנות איך ראוי לעשות את זה? איך כן בונים חוקה
- (ד) מה עושים במדינות אחרות? מבטים השוואתיים
- (ה) מה השינויים יעשו לנו? בחינת ההשלכות
- (ו) מה עוד הם עושים בצל ההפיכה המשטרית? שינויים חקיקתיים נוספים שמקדמת הקואליציה
- (ז) מה אנחנו צריכות לעשות? על צעדי תגובה אפשריים

(א) מה הם עושים? ניתוח השינויים המשטריים

1. **תמצית עמדת הפרורום בנושא המהפכה המשטרית המתוכננת על ידי ממשלת ישראל ה-37 (נייר עמדה מס' 5, מיום 20.1.2023) [קישור לנייר](#)**

נייר זה מפרט את השינויים השונים שהוצעו על ידי יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט ושר המשפטים לחוק-יסוד: השפיטה ולחוק-יסוד: הממשלה. הנייר בוחן את ההצעה המאפשרת שליטה לרוב קואליציוני במינוי שופטים לכלל הערכאות השיפוטיות, את ההצעה למנוע ביקורת שיפוטית על חוקי יסוד ולצמצום כמעט מוחלט של ביקורת שיפוטית על חקיקה, את ההצעה לצמצום הביקורת השיפוטית על החלטות הממשלה ושריה בביטול עילת אי-הסבירות ואת ההחלשה המוצעת במעמדו של הייעוץ המשפטי לממשלה כשומר סף. הפרורום עומד על כך שמדובר בהצעות שמעניקות כוח מופרז לממשלה, שיש בהן כדי לפגוע בעקרונות שלטון החוק, הפרדת רשויות ובזכויות אדם. בהצעות יש כדי לשנות באופן מהותי את שיטת המשטר בישראל וזאת באופן מואץ, פגום וחסר תקדימי אשר חורג ממסלולי חקיקה מקובלים וזנח את מנגנוני הייעוץ המשפטי ואת הדיון הציבורי המעמיק שנדרש בחקיקה חוקתית. האפקט המצטבר של כלל התיקונים הוא כזה שאין דומה לו במדינה דמוקרטית אחרת וחקיקתם תעמיד את ישראל לצד מדיניות שמצויות בנסיגה דמוקרטית חמורה כמו טורקיה, הונגריה ופולין. שינויים אלה, מזהיר הפרורום, עשויים להיות בלתי הפיכים.

2. **מזכר בנושא החוק ל"תיקון עילת חוסר הסבירות" והשלכותיו (מיום 8.8.2023) [קישור למזכר](#)**

במזכר זה מסביר הפרורום את תוכנו ומשמעותותיו מרחיקות הלכת של חוק-יסוד: השפיטה (תיקון מס' 3) בעניין עילת אי-הסבירות, את ההקשר הפוליטי של התיקון, את ההשפעות המיידיות וארוכות הטווח שלו בהיבטים שונים – לרבות ההשפעה על הכלכלה, הביטחון, זכויות האדם ובפרט ביחס לשטחים הכבושים, ואת הצעדים הבאים שיתרחשו בדיון הציבורי, המשפטי והפוליטי בעניין התיקון.

3. **חוות דעת הפרורום בעניין החוק לביטול עילת חוסר הסבירות (מיום 20.8.2023) [קישור למסמך](#)**

בחוות דעת זו שהוגשה על ידי הפרורום כבקשה להצטרף במעמד ידיד בית המשפט לעתירות כנגד חוקתיות החוק לביטול עילת חוסר הסבירות לגבי החלטות הממשלה והשרים, אנו מציגים על בסיס מחקר היסטורי והשוואתי מקיף ומעמיק את הפגמים הליכיים הקשים שנפלו בהליך החקיקה המזורז והבלתי יסודי שהתקיים בוועדת החוקה, חוק ומשפט בעניין תיקון 3 לחוק יסוד: השפיטה. בפרט, נטען בחוות הדעת שהתיקון נחקק בהליך שאינו מתיישב עם האופן שבו יש לחוקק חוקי יסוד ובאופן שסותר את הכללים ביחס להליך חקיקת חוקי יסוד מטעם ועדה של הכנסת. במישור המהותי, נטען כי גדיעת סמכותו של בית המשפט לביצוע ביקורת שיפוטית על סמך עילת אי-הסבירות מהווה שימוש לרעה בסמכות המכוננת בהיותה פוגעת באופן עמוק במשטר הדמוקרטי הישראלי. לבסוף, נטען כי השילוב בין פגמים הליכיים ומהותיים מחזק את אי חוקתיותו של החוק.

4. **עקרונות יסוד בנוגע להסדרה בחקיקה של ביקורת שיפוטית בגין אי סבירות ומתווה "בר-דוד-אמיתי" (נייר עמדה מס' 54, מיום 23.7.2023) קישור לנייר**

נייר זה מבהיר את התנגדות הפורום לקבלת מתווה "בר-דוד אמיתי" בעניין התיקון לביטול עילת האי-סבירות, בשל ההכרח לעמוד על כמה עקרונות יסוד שאין לסגת מהם. ראשית, הובהרה החשיבות שבהתניית פשרות בעניין עילת האי-סבירות בעצירה מוחלטת של ההפיכה המשטרית ובהסכמה ששינויים יעשו בהסכמה רחבה. עוד הוצע, כי יש לעמוד על כך שעילת אי-הסבירות תמשיך לחול על מינויים ופיטורים, על החלטות ממשלה ושרים שאינן החלטות מדיניות, וכן בממשלות מעבר.

5. **ההצעה לביטול תחולת עילת אי-הסבירות על החלטות הממשלה, השרים ונבחרי ציבור אחרים (נייר עמדה מס' 50, מיום 26.6.2023) קישור לנייר**

נייר זה מנתח את הצעת יו"ר ועדת החוקה לביטול עילת אי-הסבירות. עמדת הפורום היא כי זו הצעה פסולה שיש להתנגד לחקיקתה. היא פוגעת באופן חמור באיכות פעולות השלטון ובהרחקתן מהסיכונים של שחיתות אישית ומוסדית. היא פוגעת בעקרון הפרדת הרשויות, באינטרס הציבורי ובהבטחת אמון הציבור ברשויות השלטון. על אף מחלוקות שונות בפסיקה ובספרות בעניין יישום העילה, אין בהן כדי לתמוך בהצעה לשלול לחלוטין, בחוק, את תחולת העילה ביחס להחלטות ממשלה ושרים. ההצעה משחררת את הגופים האמורים מכל כפיפות לביקורת שיפוטית על בסיס עילת אי-הסבירות גם כאשר הן שרירותיות ומופרכות באופן שאינו מקובל ועומד בניגוד ישיר לעקרון שלטון החוק.

6. **ביטול עילת הסבירות כעילת ביקורת שיפוטית (נייר עמדה מס' 6, מיום 25.1.2023) קישור לנייר**

נייר זה בעניין עילת אי-הסבירות קובע כי ההצעה לביטול העילה תוביל לצמצום משמעותי במרחב הפעולה של הרשות השופטת ותסיר כלי משפטי הכרחי המאפשר לתקן ליקויים בהליך קבלת ההחלטות של השלטון. צעד זה, עשוי להוביל לפגיעה קשה באוכלוסיות חלשות בישראל שאין בידן כלים להתגונן מפני הכוח השלטוני. למעשה, ביטול עילה זו עלול לשנות את פניה של הביקורת השיפוטית על המנהל, ביקורת שהיא חיונית למניעה של ניצול לרעה של כוח שלטוני והגנה על כל אחד ואחת מהחלטות שרירותיות.

7. **נציגי הכנסת בוועדה לבחירת שופטים (נייר עמדה מס' 48, מיום 31.5.2023) קישור לנייר**

נייר זה סוקר את הנוהג שהתבסס בנוגע לבחירת נציג אופוזיציה ונציג קואליציה כנציגי הכנסת בוועדה לבחירת שופטים. נייר העמדה עומד על החשיבות שבנוהג זה ומדגיש שעל אף שלא נאכף בפסיקה באופן ישיר, בית המשפט עמד על החשיבות הרבה שבכיבוד נוהג זה המבטא מחויבות לעקרונות יסוד חוקתיים.

8. **תוכנית הקואליציה בנוגע להרכב הוועדה לבחירת שופטים שפורסמה ביום 20.3.2023 (נייר עמדה מס' 32, מיום 20.3.2023) קישור לנייר**

בנייר זה נבחנת ההצעה המעודכנת של הקואליציה שפורסמה ביום 20.3.2023 בעניין שינוי הרכב הוועדה לבחירת שופטים. אנו מראים כי ההצעה מאפשרת השתלטות של הקואליציה על בית המשפט באמצעות מינוי הנשיא הבא ושני שופטי עליון מטעמה בדרך של בחירה על פי רוב רגיל בוועדה בהרכבה המוצע הכולל רוב קואליציוני, בעוד יתר המינויים יהיו על דעת רוב חברי הוועדה ובהם חבר כנסת מקרב חברי הכנסת מסיעות האופוזיציה ושופט המכהנים בוועדה. בנייר נטען כי אין בכך הצעת פשרה והדבר עשוי להוביל לחיסול העצמאות של בית המשפט.

9. **התייחסות הפרורם ל"מתווה פרידמן/אלבשן" (מיום 8.3.2023) קישור לנייר**

נייר זה קובע כי "מתווה פרידמן/אלבשן" בעניין התיקונים לחוק-יסוד: השפיטה אינו מהווה מסמך "פשרה" ומקבל את עיקר השינויים המשטריים המוצעים בהצעות יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט ושר המשפטים. לעמדת הפרורם, ויתורים שהוצעו במסגרת המתווה יוצרים תשתית לפגיעה בזכויות אדם, לפגיעה בעצמאות השיפוטית ולפוליטיזציה של הרשות השופטת ובהתאם לפגיעה אנושה באופייה של ישראל כמדינה יהודית דמוקרטית. בנייר הוצע כי אין לקבל את המסמך כתשתית "לפשרה".

10. **עדכון לעמדותינו בנוגע לבחירת שופטים ולביקורת שיפוטית (נייר עמדה מס' 19, מיום 26.2.2023) קישור לנייר**

נייר זה מציג את עמדת הפרורם ביחס להצעות החקיקה שעברו בימים עובר לפרסום הנייר בקריאה ראשונה או בקריאה טרומית במליאת הכנסת. מהנייר עולה כי משמעותה של הצעת החוק בעניין הוועדה לבחירת שופטים היא השתלטות של הקואליציה על הוועדה ואובדן העצמאות השיפוטית של שופטי כל הערכאות. עמדת הפרורם היא שאין להסכים לפשרה שלא תבטיח איזון ראוי בין הרכיב הפוליטי והרכיב המקצועי בהרכב הוועדה ובהליכי קבלת ההחלטות בה. עוד בנייר זה, עולה כי ההצעה למתן פטור מוחלט מביקורת שיפוטית על חקיקת יסוד מעניקה חופש מוחלט לרוב הקואליציוני ומהווה פתח לעריצות הרוב, לשחיתות ולפגיעה אנושה בזכויות אדם. כמו כן, עולה מהנייר כי ההצעה לצמצום הביקורת השיפוטית וקביעת פסקת התגברות מהוות ניסיון לבטל את הביקורת השיפוטית בישראל לחלוטין ופותרת פתח לפגיעה בלתי הפיכה בזכויות האדם. הצעות אלה מהוות תיקונים שחורגים מסמכותה של הכנסת ואינם חוקתיים.

11. **הליכי בחירת שופטים ושופטות (נייר עמדה מס' 7, מיום 30.1.2023) קישור לנייר**

נייר זה בוחן את תפקיד בתי המשפט ומערכת השפיטה ככלל ובישראל בפרט וסוקר את הליכי מינוי, קידום והדחת שופטים בישראל מקום המדינה ועד היום. כמו כן, הוא מפרט את הרציונלים שביסוד הליכי הבחירה, הקידום וההדחה הקיימים וקובע שיש לשמרם. עקרונות אלה הם: עצמאות ואי תלות, אחריותיות כלפי הציבור והרשויות האחרות ושיקוף גיוון חברתי של האוכלוסייה. לבסוף, מתמודד הנייר עם טיעונים של תומכי ההפיכה המשטרית.

12. **ביקורת שיפוטית ופסקת ההתגברות (נייר עמדה מס' 4, מיום 20.1.2023) קישור לנייר**

נייר זה קובע כי הצעות הקואליציה בעניין צמצום היקף הביקורת השיפוטית וקביעת מנגנון התגברות על פסיקת בית המשפט מייצרות שינוי עמוק ובעייתי ביחסים בין רשויות השלטון שמשמעותה שחרור הרוב בכנסת, הנשלט במידה רבה על ידי הממשלה, מכל מגבלה אפקטיבית על כוח החקיקה. בנייר נטען כי אם ההצעות שהועלו יתקבלו מדובר יהיה ביצירת תשתית לשלטון חסר מעצורים ובלמים. עוד מצוין כי השילוב שמוצע בין היבטי התיקונים השונים בעניין הוועדה לבחירת שופטים, צמצום מעמד הייעוץ המשפטי לממשלה, ביטול עילת הסבירות וצמצום כמעט מוחלט של הביקורת השיפוטית לצד קביעת מנגנון התגברות יוצרים שילוב שפגוע אנושות בדמוקרטיה.

13. **גיבוש עמדה משפטית של הממשלה והשרים (נייר עמדה מס' 1, מיום 15.1.2023) קישור לנייר**

נייר זה בוחן את הצעת יו"ר ועדת החוקה המבקשת לקבוע את עצמאותה של הממשלה ושרי הממשלה בקביעת עמדתם המשפטית לרבות הקביעה כי עמדה משפטית שתינתן על ידי היועץ המשפטי לממשלה לא תחייב את הדרג הפוליטי. נמצא בנייר העמדה כי ההצעה מעוררת קשיים עמוקים במישור העקרוני והפרקטי. היא עשויה להוביל לביצוע מעשים בלתי חוקיים ללא ביקורת, לאובדן האמון הציבורי ולהחלשת המקצועיות בשירות הציבורי. מוסבר כי ההצעה לא תסייע בחיזוק המשילות ולא תקדם ודאות משפטית. כמו כן, היא תסיר את חזקת התקינות המנהלית שעומדת כיום למנהל. זאת ועוד, נטען כי השוואת יו"ר ועדת חוקה למדינות אחרות, שבהן אולי הייעוץ המשפטי לממשלה אינו מחייב, איננה השוואה ראויה, שכן יש להשוות הסדרי איזונים ובלמים בין מדינות באופן כולל. השוואה זו מלמדת כי במדינות האחרות להן התייחס יו"ר ועדת החוקה ישנם מנגנוני בקרה חליפיים על השלטון שאינם קיימים בישראל.

(ב) למה הם עושים את זה? בחינת הטיעונים שהובאו להצדקת השינויים

1. **חתך רוחב – ניתוח מבני הטיעון של דוברי ההפיכה המשטרית (מיום 4.9.2023) קישור לנייר**

נייר עמדה זה מנתח את צורות ומבני הטיעונים ביחס לעובדות על מערכת המשפט בקרב דוברי המקדמים את ההפיכה המשטרית. הוא מעלה כי בטיעונים אלה, תחת מעטה של דיון מבוסס עובדות, נעשה שימוש במבני טיעון שחותרים תחת אפשרות קיומו של כזה. הטיעונים העובדתיים ביחס למשפט מטעים במקרים רבים, המסקנות הנגזרות לא מתאימות לבעיות שזוהו ומעל הכל, המשמעות הכוללת של שלילת המשטר הדמוקרטי מוסתרת או מוכחשת.

2. **נייר תגובה למסמך "50 עוולות בג"ץ" (טרם פורסם)**

נייר עמדה זה בוחן את המסמך "50 עוולות בג"ץ" שכולל סקירה של מקרים בהם ביטא בג"ץ עמדות "שמאל". נייר העמדה מבקש להראות שבמקרים רבים פסקי הדין הוצגו בצורה מטעה, לא מדויקת ומגמתית. גם במקרים בהם הוצג המידע בצורה מדויקת, אין המחבר מסביר מדוע מדובר בעוולות. מסמך זה מצביע על העדר התייחסות ראויה למקום של הרשות השופטת במשטר דמוקרטי ככלל ובשיטת המשטר הישראלי בפרט. זאת, בהיותו של בית המשפט רשות המחויבת בהגנה על זכויות אדם.

3. האם כל השופטים אשכנזים? בית המשפט העליון זו חונטה של שמאלנים? כל מה שרציתם לדעת על גיוון במערכת המשפט ולא העזתם לשאול (נייר עמדה מס' 14, מיום 22.2.2023) [קישור לנייר](#)

נייר זה מצביע על כך שבעשורים האחרונים, חל שינוי משמעותי בגיוון בתי המשפט וכיום הרשות השופטת מגוונת יותר מבעבר. עם זאת, קבוצות באוכלוסייה ובראשן הערבים והחרדים נותרו בתת ייצוג משמעותי. עוד עולה בנייר כי העברת השליטה בהליך מינוי השופטים לממשלה לא תוביל להרחבת הגיוון. המנגנונים שהוצעו על ידי הממשלה יובילו לכך שימונו שופטים בהתאם לנאמנותם הפוליטית ואילו שיקולי מקצועיות והגברת המגוון והשיקוף יהפכו משניים. על מנת להגדיל את השיקוף והגיוון בבית המשפט ניתן לעשות מספר צעדים שונים בתכלית ביניהם עריכת כנסים שמטרתם לעודד עורכי דין מקבוצות בתת ייצוג להגיש מועמדות לשפיטה ולקבוע מדיניות מגוונת בהליכי הקבלה.

4. פסיקת בג"ץ בסוגיות ביטחון ושטחים (נייר עמדה מס' 20, מיום 27.2.2023) [קישור לנייר](#)

נייר עמדה זה בוחן את פסיקת בית המשפט העליון בנושא ביטחון ושטחים. מהנייר עולה כי בית המשפט ממעט להתערב ונוקט גישה זהירה לנוכח צעדי הממשלה בנושאי ביטחון או בעניינים הקשורים למדיניות ישראל בשטחים. הצגת מעורבותו של בית המשפט כ"מגבילה" באופן הפוגע ביכולתה של הממשלה לפעול היא שגויה ומטעה. שורה של מחקרים אמפיריים מהעשורים האחרונים מצביעה על כך שעל אף השימוש ברטוריקה של זכויות אדם, בית המשפט ממעט מאוד לפסוק נגד מדיניות הלחימה והבטחון.

5. שאלות ותשובות (מיום 7.3.2023) [קישור למסמך](#)

נייר זה מספק תשובות לשאלות רווחות בציבור בעניין ההפיכה המשטרית. למשל, תשובות בעניין הרכב הוועדה לבחירת שופטים ודרכי מינוי שופטים ברחבי העולם, שאלות בעניין המסמכים המכוננים של ישראל – חוקי היסוד ומגילת העצמאות, שאלות לעניין סמכויותיו של בית המשפט והמגבלות על סמכויות אלה, שאלות לגבי סמכויות היועץ המשפטי לממשלה ועוד.

(ג) אם רוצים לשנות איך ראוי לעשות את זה? איך כן בונים חוקה

1. ההליך הראוי לחקיקת הרפורמה החוקתית (נייר עמדה מס' 3, מיום 18.1.2023) [קישור לנייר](#)

נייר זה קובע כי על מנת לקדם רפורמה חוקתית יש לבנות הליך דיאלוג מעמיק ולקדם הסכמות רחבות. הליך כזה דורש התקדמות איטית, פרוצדורה מיוחדת, מנגנון קבלת החלטות מיוחד ותמריצים להגעה לפשרות והסכמות אמיתיות. ללא הליך כזה רפורמה אינה נהנית מלגיטימיות דמוקרטית וגם עשויה להיות נעדרת לגיטימיות בעיני הציבור שאמור לפעול על פיה.

2. **סמכות הכנסת לשנות חוקי יסוד (נייר עמדה מס' 9, מיום 7.2.2023) [קישור לנייר](#)**

נייר זה מציע כי התיקונים המקודמים במסגרת ההפיכה המשטרית אמנם נהנים מתמיכת הרוב המזדמן בכנסת, אולם הם חותרים תחת ליבת עקרונות היסוד של ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית תוך שאינם זוכים להסכמה ציבורית רחבה, לכן ניתן לקבוע שאין לכנסת סמכות לחוקק אותם.

3. **מועד התחולה בזמן של השינויים המשטריים שעל הפרק (נייר עמדה מס' 10, מיום 7.2.2023) [קישור לנייר](#)**

נייר זה מעלה כי ההצעות לשינוי חוק-יסוד: השפיטה מהוות שימוש לרעה בסמכות מכוונת עקב ניגוד העניינים המובהק שבו מצוי הרוב הקואליציוני. משכך, אף מבלי לעסוק בשאלה האם השינויים המוצעים פוגעים בליבת הערכים של מדינת ישראל – ועל פי הניתוח המובא בנייר הם אכן פוגעים – יש לכל הפחות לקבוע שהשינויים הללו ייכנסו לתוקף החל מהכנסת הבאה.

4. **הצעה למתווה בנושא הביקורת השיפוטית וסמכויות הכנסת והממשלה (נייר עמדה מס' 23 מיום 3.3.2023) [קישור לנייר](#)**

נייר זה מעלה כי, ככלל, היקף הביקורת השיפוטית ואופן בחירת השופטים באופן בו הם מתקיימים כיום מבטאים הסדר ראוי שתורם תרומה חשובה להבטחת ההגנה על זכויות האדם ולקידום שלטון החוק. הסדרים אלה הם תוצאה של הסכמה רחבה. התיקונים הדרושים במשפט החוקתי הישראלי הם עיגון נרחב יותר של החובה לכבד זכויות אדם וחיזוק הפרדת רשויות. לצד זאת, מובהר כי יש להתחשב בעמדותיהם של מי שסבורים שראוי לצמצם את היקף הביקורת השיפוטית ולבסס הסכמה רחבה ביחס לתיקונים שונים והצעות שיועלו תוך הקפאת חקיקה חד צדדית.

5. **מנגנונים למינוי שופטים – מבט השוואתי ואמפירי (נייר עמדה מס' 33, מיום 20.3.2023) [קישור לנייר](#)**

נייר זה מציע תובנות השוואתיות ואמפיריות בנושא מנגנונים למינוי שופטים. הנייר מצביע על כך שתהליכי מינוי שופטים שנשלטים על ידי פוליטיקאים אינם מונעים אקטיביזם שיפוטי ואף עשויים להגבירו. כמו כן, תהליכי מינוי שופטים שנשלטים על ידי פוליטיקאים פוגעים לרוב באיכות ההחלטות השיפוטיות ובאמון הציבור בבית המשפט. נוכח זאת, ככלל, המגמה העולמית נעה לכיוון הגברת המקצועיות והעצמאות בהליכי מינוי שופטים וצמצום השפעת הפוליטיקאים על מינויים.

6. **ביקורת על הליך החקיקה בנושא עילת אי-הסבירות (נייר עמדה מס' 52, מיום 13.7.2023) [קישור לנייר](#)**

נייר זה מבקש להתריע על כך ששייכות ועדת החוקה, חוק ומשפט בנושא עילת אי-הסבירות אינן מהוות זירה של דיון, שית, שכנוע, למידה או התמודדות עם טיעונים ומידע לא כל שכן הפנמתם לכדי חקיקה תקינה. לדיון המתקיים בוועדה, כמו למכלול הרב של חומרי רקע מקצועיים, מסמכי הכנה וניירות עמדה, אין השפעה מוחשית על הצעת החוק ודבר זה אינו ראוי.

7. **עמדת הפורום בנוגע למשא ומתן המתנהל בבית הנשיא עם פתיחת כנס הקיץ של הכנסת (נייר עמדה מס' 44, מיום 3.5.2023) [קישור לנייר](#)**

נייר זה בוחן את הבעייתיות שעולה מקיום משא ומתן בבית הנשיא מבלי שניתנו ערובות מספקות להפסקת החקיקה מצד הממשלה. כמו כן, נטען כי קיום משא ומתן בין חברי כנסת ללא סימטריה, שקיפות ופומביות, ללא שיתוף ציבור וייצוגיות הולמת למגוון הקולות באופוזיציה ובפרט לציבור הערבי איננו ראוי. הליך חקיקה חוקתי אינו יכול להתנהל כמשא ומתן פרלמנטרי רגיל וכמקח כוחני. עליו לשקף שאיפה משותפת של משתתפים המייצגים את הציבור בכללותו להשגת הסדר חוקתי מאוזן בהסכמה רחבה. בנייר העמדה מוצעים קווים אדומים הכרחיים לעיצוב הסדרים חוקתיים.

8. **הפורום מסביר: איך עוצרים חקיקה (נייר עמדה מס' 40, מיום 29.3.2023) [קישור לנייר](#)**

נייר זה מתייחס לשאלה מהן הדרכים המשפטיות לעצירת חקיקה ו"להשהיית" ההפיכה המשטרית. על פי ניתוח הפורום להצהרת ראש הממשלה על השהיית הקריאה השנייה והשלישית בהצעת חוק-יסוד: השפיטה בעניין שינוי הרכב הוועדה לבחירת שופטים אין משמעות משפטית וללא עיגון משפטי של ההצהרה, הידברות בין הצדדים נעשית תחת איום קבוע של קידום מידי של החקיקה לכדי השלמה. לפיכך, דורש הפורום לנקוט באחת מהדרכים שהוא מונה על מנת להבטיח שהחקיקה אכן תיעצר ותקודם רק בהסכמה רחבה.

9. **האם המתווה המעודכן של חה"כ רוטמן מהווה נושא חדש המחייב חזרה לקריאה הראשונה? (נייר עמדה מס' 34, 20.3.2023) [קישור לנייר](#)**

נייר זה בוחן האם הנוסח החדש שהוצע לתיקון חוק-יסוד: השפיטה על ידי יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט, שפורסם ביום 20.3.2023, ונועד לסייע בידי הקואליציה לשלוט "רק" במינוי נשיא בית המשפט העליון ושני שופטים נוספים ולא בכלל המינויים, מהווה "נושא חדש" המחייב חזרה לקריאה הראשונה. הפורום טוען כי אכן מדובר ב"נושא חדש" המצריך לשוב על הקריאה ראשונה.

10. **הפורום מסביר – מושגי יסוד והמהפכה המשטרית: שלטון החוק וזכויות יסוד (נייר עמדה מס' 15, מיום 15.2.2023) [קישור לנייר](#)**

נייר זה מסביר את מושגי היסוד שלטון החוק וזכויות יסוד ובוחר את מעמדם לאור התיקונים המוצעים במסגרת ההפיכה המשטרית.

11. **הפורום מסביר – מושגי יסוד והמהפכה המשטרית: שלטון הרוב ומגבלותיו (נייר עמדה מס' 28, מיום 15.3.2023) [קישור לנייר](#)**

נייר זה מסביר את היחס המורכב בין הערך הדמוקרטי של "שלטון העם" לבין ההצדקות והגבולות על העיקרון לפיו הכרעת הרוב מחייבת את הציבור כולו, כולל את המיעוט.

(ד) מה עושים במדינות אחרות? מבטים השוואתיים

1. **צעדי הממשלה ה-37 לשינוי המשטר לאור עמדות ועדת ונציה (The Venice Commission) (נייר עמדה מס' 8, מיום 4.2.2023) [קישור לנייר](#)**

נייר זה מציג דו"חות וחוות דעת של ועדת ונציה שהוקמה בשנת 1990 על מנת לייעץ למועצת אירופה בסוגיות של שלטון החוק וקידום דמוקרטיה ועומד על חוסר ההלימה בין הפרקטיקות המוצעות בדוחות אלה לבין המדיניות שמקדמת הממשלה. בשנת 2008 ישראל הצטרפה לוועדה זו. במסגרת הנייר מתמקד הפורום בשלושה נושאים מרכזיים שהוועדה נותנת לגביהם דעתה – דרכים למינוי שופטים, הליך ביצוע שינויים חוקתיים, ושלטון החוק. הנייר מראה כי ההצעות לשינוי המשטר אותן מקדמת הממשלה עומדות בניגוד מוחלט לעמדות הוועדה בכלל התחומים. עוד עולה כי קבלת ההצעות שהממשלה מקדמת תוביל את ישראל להידמות למדינות כגון פולין, הונגריה וטורקיה שלגביהן פורסמו בשנים האחרונות חוות דעת שליליות מאוד מטעם ועדת ונציה.

2. **עמדת בכירי משפט בריטיים על אודות ההשוואה בין בריטניה לישראל (נייר עמדה מס' 13, מיום 19.2.2023) [קישור לנייר](#)**

נייר זה מביא את עמדתם של בכירים במערכת המשפט הבריטית, לרבות נשיא בית המשפט העליון לשעבר, שר משפטים, יו"ר ועדת החוקה הבריטי ופרופסורים בכירים, בעניין ההשוואה בין בריטניה וישראל. מעמדתם עולה כי לבית המחוקקים השני מבין שני בתי הפרלמנט, בית הלורדים, יש כוח רב והוא מהווה בלם משמעותי לפעילות הבית הראשון. עוד נדחתה הטענה לפיה אין לרשות השופטת בבריטניה יכולת להשפיע על קביעת מדיניות ויישומה וזאת נוכח חוק זכויות האדם משנת 1998 והסמכויות השונות שהוא מקנה.

3. **גילוי דעת של משפטנים בריטיים המתריעים כנגד השינויים המשטריים (נייר עמדה מס' 18, מיום 23.4.2023) [קישור לנייר](#)**

בנייר מובאת עמדתם של למעלה מ-40 אנשי אקדמיה ומשפטנים בריטיים המביעים התנגדות חריפה למרכיבי הרפורמה המוצעת במערכת המשפט הישראלית. לדעתם, מדינה שבה פועלת הרשות המבצעת בלא מגבלות משפטיות מספקות איננה יכולה להציג עצמה כדמוקרטיה. כלל המרכיבים שאת ביטולם מבקשים מקדמי ההפיכה – מנגנונים של איזונים ובלמים, האפשרות לבקר חקיקה, יחס מכבד לפסקי דין ולסופיותם, סבירות כקריטריון לביקורת על עשייה מינהלית וייעוץ משפטי עצמאי – מהווים תנאים הכרחיים לקיומה של מדינה דמוקרטית יציבה הנשענת על עקרון שלטון החוק, המגינה על זכויות פרטים ומיעוטים, ושומרת על הפרדת הרשויות – ואין לבטלם.

4. **ביקורת שיפוטית על חקיקת הפרלמנט בניו-זילנד (נייר עמדה מס' 12, מיום 19.2.2023) [קישור לנייר](#)**

נייר זה מצביע על כך שבמהלך העשורים האחרונים חלו תמורות משמעותיות במשפט החוקתי הניו זילנדי בעניין השימוש בביקורת שיפוטית, כך שלא ניתן לומר שחקיקה חסינה לחלוטין מפני ביקורת זו. לצד זאת, עולה כי הבדלים משמעותיים בין השיטה הניו זילנדית לשיטה הישראלית מאליהם לא מאפשרים לראות בה כמשפט משווה רלוונטי ומספק לקידום השינויים המשטריים.

5. **מינוי שופטים לבית המשפט העליון בניו-זילנד (נייר עמדה מס' 43, מיום 16.4.2023) [קישור לנייר](#)**

נייר זה בוחן את השאלה האם אכן בניו זילנד ההחלטה בדבר מינוי שופטי בית המשפט העליון נמצאת באופן בלעדי בידי גורמים פוליטיים. בנייר עולה כי טענת תומכי ההפיכה המשטרית לעניין זה היא מטעה ולא מתחשבת בפערי התרבות החוקתיים בין ישראל לניו זילנד ולחשיבות הרבה שיש בניו זילנד לנוהגים חוקתיים.

6. **שיטת מינוי השופטים בצרפת (נייר עמדה מס' 16, מיום 23.2.2023) [קישור לנייר](#)**

נייר זה סוקר את הדין בצרפת בנוגע למינוי שופטים ושמירה על עצמאותם. סקירה זו מובילה למסקנה כי בניגוד לטענותיהם של מקדמי הרפורמה, נבחרי ציבור אינם שולטים במינוי רוב השופטים, וזאת כדי לשמור על מקצועיותם ועצמאותם. עצמאות השופטים מוגנת באמצעות מזעור מעורבותו של הדרג הפוליטי לא רק בהליכי מינוי, אלא גם בתהליכי קבלת החלטות בנוגע לקידום ולשיפוט משמעותי של שופטים. בנוסף, עצמאות הרשות השופטת מובטחת גם בהשפעת הדין של האיחוד האירופי.

7. **עמדת בכירי משפט ציבורי שוויצרי על אודות ההשוואה בין שוויץ להפיכה המקודמת בישראל (נייר עמדה מס' 30, מיום 18.3.2023) [קישור לנייר](#)**

נייר זה מביא את עמדתן של שתי מומחיות מובילות למשפט ציבורי שוויצרי המסבירות את שיטת המשפט השוויצרית בעניין מינוי שופטים וביקורת שיפוטית על חקיקה. הן מבהירות שההשוואה בין שוויץ לישראל מובאת ללא הצגת ההקשר הנחוץ של המשפט החוקתי השוויצרי כמכלול ושל הפרקטיקה הנוהגת. ללא הצגת ההקשר הנחוץ ההשוואה בין רכיבי המשפט השוויצרי לרכיבי הרפורמה המוצעת מאבדת את כוח השכנוע ויש בה כדי ליצור הטעיה.

8. **רפורמת מינוי שופטים באירלנד – כמו בישראל אבל הפוך (נייר עמדה מס' 27, מיום 14.3.2023) [קישור לנייר](#)**

מנייר זה עולה כי אירלנד עתידה לאשר רפורמה מקיפה בשיטת מינוי השופטים כך שוועדת האיתור תמנה ארבעה שופטים, ארבעה נציגי ציבור ואת היועץ המשפטי לממשלה שלא יקבל זכות הצבעה. נציגי הציבור יבחרו על ידי שר המשפטים, אולם הוא יהיה חייב לבחור מועמד עליו המליץ גוף לא פוליטי בתוך שירות המדינה. המלצותיה של הוועדה יהיו מחייבות. לכל משרת שיפוט יוצעו שלושה מועמדים והממשלה תהיה חייבת לבחור מבין המומלצים.

9. מינוי שופטים בארצות הברית (נייר עמדה מס' 38, מיום 28.3.2023) [קישור לנייר](#)

בנייר זה עולה כי במדינות ארצות הברית קיימות שיטות מגוונות למינוי שופטים, ונשיא ארה"ב אינו מעורב בכולן. גם במקרים של מינוי בידי הנשיא בבתי המשפט הפדרליים, נדרש בחוקת ארה"ב אישור של הסנאט ובכך עשוי להיות בלם חשוב שכן הרוב בסנאט יכול להיות בידי המפלגה היריבה. כמו כן, אין לשכוח שבארה"ב יש בלמים נוספים על הרשות המבצעת שאינם קיימים בישראל כמו שני בתי מחוקקים ומשטר פדראלי.

10. מינוי נשיאי בתי משפט גבוהים על פי כלל הסניוריטי במדינות דמוקרטיות (נייר עמדה מס' 47, מיום 31.5.2023) [קישור לנייר](#)

נייר זה מהווה מחקר השוואתי בנוגע לשאלת מינוי נשיאי בתי משפט גבוהים על פי כלל הבכירות. כך למשל, עולה כי בארצות הברית, נוהג כלל הסניוריטי בכל בתי המשפט הפדרליים הרגילים כולל בתי המשפט הפדרליים לערעורים למעט בבית המשפט העליון. כך הדבר גם לעניין מינוי נשיאי בית המשפט העליון בכמה ממדינות ארצות הברית. לכלל זה יש חשיבות בהליכי מינויים במדינות דמוקרטיות נוספות.

11. "ציון במשפט תפדה": תפיסת החוק, המשפט, והפרדת רשויות במשפט העברי (נייר עמדה מס' 2, מיום 17.1.2023) [קישור לנייר](#)

נייר זה מצביע על כך שתפיסת החוק, המשפט וחלוקת הסמכויות במסורת הפוליטית היהודית גורסת כי אין לרכז את כלל הכוח בידי אדם אחד או רשות אחת אלא יש לפצלו ולבזרו. הדגם הראוי לשלטון על פי המסורת היהודית מורכב מכוחות שונים המשפיעים זה על זה ומבקרים זה את זה. בכך קדמה המסורת היהודית לתפיסות מודרניות של מבנה השלטון בדרך של הפרדת רשויות.

(ה) מה השינויים יעשו לנו? בחינת ההשלכות

1. הפגיעות של הזכות לבחור והזכות להיבחר כתוצאה מהרפורמה (נייר עמדה מס' 31, מיום 19.3.2023) [קישור לנייר](#)

נייר זה בוחן את הפגיעות האפשריות בזכות לבחור ובזכות להיבחר ובאופי התחרותי והחופשי של הבחירות שעלולות להיגרם מהשינויים המשטריים. הפגיעה בעצמאות הרשות השופטת והצמצום המשמעותי של הביקורת השיפוטית על חקיקה יחשפו את הזכויות האמורות לפגיעות חמורות ביותר.

2. הפגיעה בזכויות נשים בעקבות השינויים המשטריים (נייר עמדה מס' 11, מיום 19.2.2023) [קישור לנייר](#)

נייר זה בוחן את ההשלכות של השינויים המשטריים על זכויות נשים ומצביע על פגיעה צפויה אנושה בזכויותיהן של כלל הנשים בישראל. הליכי החקיקה המקודמים עשויים להוביל להדרה במרחב הציבורי, בתעסוקה, בהשתלבות במוקדי קבלת החלטות ולצמצום הזכות לשוויון, לחירות ולכבוד.

3. הפגיעה בזכויות העובדות והעובדים בעקבות השינויים המשטריים (נייר עמדה מס' 41, מיום 9.4.2023) [קישור לנייר](#)

נייר זה בוחן את ההשלכות של השינויים המשטריים על זכויות עובדות ועובדים ועל התחום של דיני עבודה בישראל. הנייר מצביע על כך שלשינויים המקודמים תהיה השלכה מהותית ופוגענית הן על דיני העבודה הקיבוציים – הזכות להתארגנות ולניהול משא ומתן קיבוצי והזכות לשבות – והן על דיני העבודה האישיים, ובכלל זה, פגיעה צפויה בזכויות חוקתיות בעבודה, ביניהן הזכות לשוויון, לחופש ביטוי, הזכות לפרטיות וזכות הקניין.

4. השפעת השינויים המשטריים המוצעים על זכויות ילדים (נייר עמדה מס' 39, מיום 9.4.2023) [קישור לנייר](#)

נייר זה בוחן את השלכות השינויים המשטריים המוצעים על זכויות ילדים. הנייר מצביע על כך שההצעות לשינויים המשטריים עשויים לפגוע קשות בזכויות אדם ככלל, ובזכויות ילדים בפרט. כבר היום, זכויות ילדים וילדות זכות להגנה חלקית בלבד בחקיקה. במצב זה, לרשות השופטת חשיבות מיוחדת ביישום עקרונות אמנת האו"ם לזכויות הילד בהליך פרשנותם של חוקים. השינויים המשטריים עשויים לפגוע במיוחד בקטינים השייכים לקבוצות מיעוט מודרות, ובכלל זה ילדים חסר מעמד, ילדים וילדות מהחברה הערבית ומהקהילה הלהט"בית.

5. בתי הדין הרבניים בעקבות השינויים המשטריים (נייר עמדה מס' 29, מיום 15.3.2023) [קישור לנייר](#)

נייר זה בוחן את נושא בתי הדין הרבניים בעקבות השינויים המשטריים. הנייר מצביע על כך שכבר כיום בתי הדין הרבניים סובלים מתחלואים רבים ומייצרים פגיעה משמעותית בזכויות וחירויות יסוד. כך למשל, בתי הדין נעדרים גיוון ושיקוף, מתאפיינים בעסקנות פוליטית ולא מממשים באופן ראוי את העקרון של הפרדת הרשויות ושקיפות. עוד מראה הנייר כי ההצעות השונות שמקודמות להרחבת סמכויות בית הדין בבוררות ובשפיטה עלולות להחמיר את הפגיעה שקיימת כבר היום ולפגוע קשות בזכויות המתדיינים בפניו.

6. הפגיעה בזכויות להט"בים. [קישור לנייר](#) בעקבות השינויים המשטריים (נייר עמדה מס' 37, מיום 27.3.2023)

נייר זה בוחן את הפגיעה הצפויה בזכויותיהם של להט"בים. כפי שזו באה לידי ביטוי בהסכמים הקואליציוניים, בהצעות חוק שמקודמות, בפעולות הממשלה וחבריה ובהצהרותיהם. מסקנת נייר העמדה היא שמכלול הפעולות המקודמות עלולות לפגוע פגיעה אנושה בזכויות הקהילה הגאה שפותחו בעיקרן בפסיקה. יתרה מכך, יש בהן כדי להעמיק ולהחמיר את הפגיעה בזכויותיהם לשוויון ולחירות במרחב הציבורי ולצמצם את האוטונומיה והחופש שלהם ואת ההגנה מפני הפליה.

7. **השלכות ההפיכה המשטרית על המשפט הפלילי ורשויות אכיפת החוק (נייר עמדה מס' 21, מיום 2.3.2023) [קישור לנייר](#)**

נייר זה בוחן את השלכות ההפיכה על המשפט הפלילי. נטען כי חקיקה שתתקבל בין לעניין הפרוצדורה ובין לעניין הדין המהותי ולא תהיה נתונה לביקורת שיפוטית חוקתית ראויה תפגע באופן קשה בזכויות האדם של נאשמים בהליך הפלילי. השינויים המשטריים המקודמים עשויים להוביל להשלכות מרחיקות לכת על מידת ההגנה על זכויות הפרט אל מול כוחה של המדינה וניתן יהיה לעשות שימוש לרעה בכלים של המשפט הפלילי. בכך יש כדי לסכן את זכויותיהם של אסירים, חשודים ונפגעי עבירה וגם את חירויותיהם של אנשי החברה האזרחית בשל פגיעה אפשרית בחופש הביטוי שלהם בדרך של קביעת עבירות חדשות או החמרתן.

8. **פרטיות חוקתית בצל ההפיכה המשטרית (נייר עמדה מס' 26, מיום 9.3.2023) [קישור לנייר](#)**

נייר זה מסביר את הפגיעות הצפויות במעמד של הזכות החוקתית לפרטיות בצל ההפיכה המשטרית. צמצום הסמכות לביקורת שיפוטית עשויה להוביל לשימוש בכלים פוגעניים ביותר מצד המדינה כמו שימוש במצלמות ביומטריות והאזנות, חיפוש סמויים ועוד. לכך תהינה השלכות גם על סדרי הדין הפליליים, על תחושת החירות וביצירת אפקט מצנן ועל הזכות לחירות הביטוי וההפגנה.

9. **אין אקדמיה בלי דמוקרטיה – מה זה בעצם אומר? פגיעת ההפיכה המשטרית באקדמיה ובסגל האקדמי (נייר עמדה מס' 42, מיום 14.4.2023) [קישור לנייר](#)**

נייר זה בוחן את הפגיעה הצפויה באקדמיה הישראלית ככלל, ובמוסדות האקדמיים, בסגל האקדמי ובזכויות הסטודנטים בפרט בעקבות השינויים המשטריים המקודמים. בנייר עולה חשש מוחשי שהמחקר וההוראה במוסדות האקדמיים בישראל עלולים להיפגע באופן מהותי בעקבות הרפורמה המקודמת. לפגיעה זו משמעות קשות גם ביחס לדמוקרטיה הישראלית בכללותה, שכן נטען כי אין דמוקרטיה בלי אקדמיה.

10. **השלכות הרפורמה המשפטית על הסביבה (נייר עמדה מס' 45, מיום 7.5.2023) [קישור לנייר](#)**

נייר זה מצביע על כך שבית המשפט הגן לאורך השנים על הציבור ועל הסביבה מפני פעילות מזהמת ומזיקה של תאגידים ומפני פעילות אכיפה לא מספקת של המדינה. הרפורמה המוצעת המבקשת להחליש ולצמצם את כוחו של בית המשפט עלולה לפגוע ביכולתו להגן על הציבור מפני מפגעים וסיכונים סביבתיים. עוד עלה בנייר שניתוח השוואתי מלמד שבתי משפט ממלאים תפקיד בקידום מדיניות אקלים אחראית ובפיקוח על האופן שבו הממשלה מממשת את מדיניות האקלים עליה החליטה. כרסום עצמאותו של בית המשפט תפגע ביכולתו למלא תפקיד זה בישראל דווקא כעת, כשהצורך במדיניות אקלים אחראית ברור יותר מאי פעם.

(ו) מה עוד הם עושים בצל ההפיכה המשטרית? שינויים חקיקתיים נוספים שמקדמת

הקואליציה

1. הרחבת חוק ועדות קבלה – תיקון 12 לפקודת האגודות השיתופיות (נייר עמדה מס' 57, מיום 3.9.2023) [קישור לנייר](#)

נייר זה קובע כי התיקון המרחיב את חוק ועדות קבלה מעמיק את הפגיעה בזכות לשוויון, לפרטיות ולכבוד של מועמדים המבקשים להצטרף לקהילה, כמו גם את הפגיעה בזכויות הקניין הפרטי של חברי האגודה השיתופית ושל אלה המבקשים להצטרף לקהילה. הענקת כוח משפטי שכזה ליישובים קהילתיים שמרחיב את יכולתם לסנן ולהדיר את מי שאינם מעוניינים בקרבתם, ובכלל זה קבוצות מיעוט או קבוצות מוחלשות אחרות, מהווה הפליה פסולה ובלתי חוקתית.

2. הערות לגבי הצעת חוק לתיקון פקודת מס הכנסה בעניין מיסוי תרומה מישות מדינית זרה (נייר עמדה מס' 49, מיום 1.6.2023) [קישור לנייר](#)

נייר זה קובע כי ההצעה להטיל מיסוי עונשי על תרומות מישויות מדיניות זרות, אשר בפועל מייחדת ומפלה ארגוני זכויות אדם, עומדת בניגוד לחובתה של המדינה לתמוך בחופש ההתארגנות של ארגוני זכויות האדם ובאופן מיוחד בפעילותם להגן על זכויות האדם.

3. הערות לטיטת תקנות כלי הירייה (תנאי סף ותבחינים לקבלת רישיון) (נייר עמדה מס' 55, מיום 27.7.2023) [קישור לנייר](#)

בנייר זה מובעת דאגה עמוקה מהכוונה המסתמנת לפעול להרחבה ניכרת בהיקף הרישיונות להחזקת כלי ירייה כפי שהיא באה לידי ביטוי בטיטת התקנות. נתונים מחקרניים מעלים כי עלייה במספר כלי הנשק המצויים במרחב הציבורי עלולה להביא לעלייה במקרי מוות כתוצאה מירי ולזליגה של הנשק לידיים של גורמים עבריינים. חשש מיוחד קיים ביחס להשפעה של הרחבת קבלת ההיתרים על התחום של אלימות במשפחה. בנייר נקבע כי אין מקום להרחיב את מתן ההיתרים ללא קביעת אמצעים להבטחת יכולות הפיקוח והאכיפה, ההכשרה והשימוש בנשקים.

4. הערות להחלטת הממשלה בנוגע להקמת משמר לאומי ועקרונות הפעלת כוח שיטור בחברה דמוקרטית (נייר עמדה מס' 46, מיום 8.5.2023) [קישור לנייר](#)

נייר זה בוחן את החלטת הממשלה בנוגע להקמת משמר לאומי וקובע כי יש לקחת בחשבון את העקרונות הבאים כעקרונות הפעלת כוח שיטור בחברה דמוקרטית: על הפעלת הכוח להיעשות על פי שקול דעתו המקצועי והעצמאי של המפקח"ל ותוך הימנעות מפוליטיזציה של הכוח באופן שיפגע בלגיטימציה של הפעלתו. כמו כן, על הכוח המשטרתי להיות כפוף למנגנוני בקרה, וסמכויות הכוח צריכות להיות מפורשות וברורות בחוק תוך שמירה על דרישת התכלית הראויה והמידתיות.

5. **תגובה להצעה לתיקון פקודת המשטרה (המחלקה לחקירת שוטרים) (נייר עמדה מס' 17, מיום 23.2.2023) [קישור לנייר](#)**

נייר זה מביע חשש עמוק מהשלכותיה של הצעת החוק לתיקון פקודת המשטרה בעניין המחלקה לחקירת שוטרים. הצעה זו מהווה נדבך נוסף בצמצום שלטון החוק ובפוליטיזציה של המערכת המשפטית ומהווה התערבות חמורה של פוליטיקאים באכיפת החוק הפלילי. ההצעה עלולה להוביל לחקירות מוטות ולהשפעה פסולה על רשויות התביעה. בהצעה זו יש כדי לפגוע בעקרון השוויון בפני החוק ובמאבק בשחיתות.

6. **משמעויות הסכם העברת המנהל האזרחי לידי השר במשרד הביטחון (נייר עמדה מס' 24, מיום 5.3.2023) [קישור לנייר](#)**

נייר זה בוחן את המשמעות של העברת המינהל האזרחי לידי שר במשרד הביטחון. העברת האחריות והניהול של השטח לידיים אזרחיות היא הכפפה מפורשת ופומבית של ניהול השטח לשיקולים לאומיים וחברתיים של המדינה בניגוד לכללי המשפט הבינלאומי.

7. **חובתו המשפטית של המפקד הצבאי להגן על הפלסטינים בשטחים (נייר עמדה מס' 51, מיום 4.7.2023) [קישור לנייר](#)**

בנייר זה עומד הפורום על חובתו המשפטית של צה"ל להגן על הפלסטינים בשטחים. בהעדר פעולה להגנה על ביטחונם של הפלסטינים ולאכיפת החוק על מי שפוגע בביטחונם, צפוי בית המשפט הבינלאומי לצדק, בפניו תלויה ועומדת בקשת העצרת הכללית של האו"ם לחוות דעת על התנהגותה של ישראל בקיום כיבוש ארוך טווח בשטחים, לדון בהשלכותיה המשפטיות של הימנעות נמשכת זו.

(ז) מה אנחנו צריכות לעשות? על צעדי תגובה אפשריים

1. **סמכות המשטרה לפנות בכוח הפגנה שכוללת חסימת תנועה (נייר עמדה מס' 53, מיום 18.7.2023) [קישור לנייר](#)**

בנייר זה נבחנת שאלת חוקיות השימוש בכוח לפיזור הפגנות שאינן אלימות וכלפי מפגינים שאינם מתנגדים לעיכוב או למעצר משטרתי. על בסיס ניתוח סמכויות המשטרה נטען כי פקודה להפעלת אמצעים לפיזור הפגנות שמסכנים את שלמות גופם של המפגינים בנסיבות שבהן אינם מפעילים אלימות ואינם מסכנים את שלמות גופם של אחרים היא פקודה בלתי חוקית שעל השוטרים לסרב לה.

2. **חוקיות ההגבלות המשטרטיות על הפגנות ליד בית המגורים של אנשי ציבור (נייר עמדה מס' 56, מיום 28.8.2023) [קישור לנייר](#)**

נייר זה קובע כי ההגבלות מראש שמטילה המשטרה על הפגנות ליד בתי מגורים של אנשי ציבור אינן חוקיות ונקבעו תוך חריגה מסמכויות המשטרה.

בנוסף, המגבלות שהוטלו אינן מידתיות ויש חשש ממשי שהן נקבעו בשרירות ותוך שקילת שיקולים זרים באופן שפוגע ללא הצדקה מספקת ויתר על המידה בזכות היסוד להפגין ולחופש הביטוי.

3. **שירות ציבורי במשבר חוקתי – עקרונות ושיקולים (נייר עמדה מס' 25, מיום 9.3.2023) [קישור לנייר](#)**

נייר זה בוחן שיקולים ועקרונות בנוגע לשירות הציבורי בעת משבר חוקתי. לפי נייר העמדה אופן הפעולה של משרתי ציבור בנסיבות של משבר חוקתי נגזר בין היתר מהשאלה האם הפעולה שלהם משליכה ישירות על כללי המשחק הדמוקרטי או לא, המוסד בו הם פועלים, דרגתם ודרכי הפעולה הזמינות להם. נוכח מאפייני הפעולה של הממשלה בתחום החוקתי, ככלל, על משרתי הציבור להישמע להוראות היועצת המשפטית לממשלה ולבג"ץ במקרים בהם פסיקותיו נוגעות לפעולותיהם, אך קביעה זו עשויה להשתנות ככל שישתנו התנאים הקיימים ובראשם עצמאות הייעוץ המשפטי ובג"ץ.

4. **הדין החל על עובדי ציבור בעת משבר חוקתי – ציות לממלכה ולא למלך (נייר עמדה מס' 35, מיום 22.3.2023) [קישור לנייר](#)**

נייר זה בוחן את שאלת הדין החל על עובדי ציבור בעת משבר חוקתי. בנייר העמדה עולה כי כל עובד ציבור חייב לפעול על פי החוק במדינה. בית המשפט העליון הוא הפרשן המוסמך של החוק בישראל לכן פרשנותו מחייבת את כל הרשויות האחרות במדינה, גם אם לרשויות האחרות יש פרשנות שונה. בהתאם, על עובדי ציבור לפעול כמצוות בית המשפט גם אם השר הממונה מכווין אחרת.

5. **השביתה בעתות הפיכה (נייר עמדה מס' 36, מיום 23.3.2023) [קישור לנייר](#)**

מנייר זה עולה כי במקרים מסוימים שביתה כנגד מהלכים שמקדמת הממשלה עשויה להיות מוכרת כשביתה לא פוליטית באופן שמאפשר הענקת הגנות לשובתים. זאת, אם מדובר בשביתה כלכלית שנעשית במהלך מאורגן ומתואם בעניין של תנאי עבודה או יחסי עבודה, או בשביתה מעין פוליטית המכוונת כנגד החלטת הריבון לאור קיומו של קשר הדוק בין שינויי החקיקה לבין השלכותיה על תנאי העבודה ויחסי העבודה.

6. **החופש האקדמי והאיזונים עליו בעקבות ההפיכה המשטרית המוצעת (וכן מדריך מעשי למרצים) (נייר)**

7. **עמדה 22, מיום 3.3.2023) [קישור לנייר](#)**

נייר זה מתייחס להשפעת השינויים המוצעים ברפורמה המשפטית על החופש האקדמי. כמו כן, מצורף לנייר העמדה מדריך מעשי למרצה הבוחן סיטואציות שמעלות שאלות אתיות שנוגעות לגבולות החירות האקדמית. על פי נייר העמדה ללא רשות שופטת עצמאית המרצים יהיו חשופים לגחמות של פוליטיקאים ושיקולים של מצוינות אקדמית ייסוגו בפני שיקולים פוליטיים. המחקר וההוראה במוסדות האקדמיים יפגעו באופן מהותי.

*פורום המרצות והמרצים למשפטים למען הדמוקרטיה הוא קבוצה בלתי מאוגדת ובלתי תלויה בגוף פוליטי, של מומחים ומומחיות למשפט, הפועלת בהתנדבות למען ההגנה על הדמוקרטיה הליברלית בישראל ולקידומה. הפורום פועל באמצעות מחקר, ניתוח הצעות חוק, כתיבת ניירות עמדה ופעילות הסברה לקהל הרחב ולקהלים מקצועיים. במסגרת זו, הפורום פועל נגד יוזמות ופעולות לביטול עצמאותה של הרשות השופטת, להכפפתה לממשלה ולשיקוליה הפוליטיים מפלגתיים של הקואליציה, ונגד יוזמות לפגיעה במוסדות דמוקרטיים, בבחירות חופשיות ושוות, בזכות לשוויון, בחופש הביטוי, בחופש הדת, ובזכויות אדם נוספות.

חברות וחברי הפורום בעלי עמדות אקדמיות שונות לגבי פרטי הרפורמות השונות שהציעה הממשלה ה-37 לשינוי שיטת המשטר בישראל. לפיכך, ניירות העמדה או חומרים מקצועיים אחרים המופקים על ידינו משקפים את העמדה הרווחת בקרב החברים, גם אם אינם על דעת כולם. עם זאת, אנו מאוחדים בדעה כי יש במכלול ההצעות של הממשלה – שעניינן מתקפה חסרת תקדים בחומרתה על עצמאות השפיטה, היעוץ המשפטי, המשטרה, הצבא, והשידור הציבורי – כדי לפגוע באופן חמור בשלטון החוק ובאופייה הדמוקרטי של ישראל. לפיכך, חברנו לפורום זה כדי להעמיד לרשות הציבור את חוות דעתנו המקצועית בשעה הרת גורל זו. רשימת חברות וחברי הפורום מתפרסמת באתר הפורום, שם גם מופיעים כל ניירות העמדה שלנו: <https://lawprofsforum.org>. עקבו אחרינו בטוויטר [@lawprofsforum](https://twitter.com/lawprofsforum). ליצירת קשר lawprofessorsforum@gmail.com.